

1. ISTORIJSKI ZNAČAJ STVARANJA PRAVA

Život čovjeka se, kroz istoriju, sve do danas, svodi na stalnu borbu za njegov opstanak. Tu borbu čovjek nije mogao voditi sam i pjedinačno. Ona se odvijala u sastavu porodice, plemena ili šire društvene zajednice, dakle, uvijek u zajednici s drugim ljudima, - pojedincima, odnosno u koordinaciji s drugima.

Od samog početka ovo je podrazumjevalo postojanje i poštivanje određenih pravila. U svijest ljudi ta pravila su ulazila postepeno. Najprije su se oblikovala saznanjima o **prirodnim zakonima**.

Postepeno su zatim, stvarane određene pravilnosti zajedničkog društvenog života, da bi na kraju nastao i pravni poredak, kao pravilnosti društvenog života i rada regulisane pravnim normama odnosno pravom u cjelini.

Društvena pravila su nastajala spontano i bila su primarno autonomna kao **običaji i moral**. To znači da su poticala od zajednice u kojoj su pojedinci živjeli po pravilima koja su sami sebi postavljali. Ta pravila su djelovala autnomno i primjenjivana su samosvjesno i dobrovoljno, a njihovo stvaranje i primjena bili su, naravno, u funkciji svih članova zajednice.

Na višem stepenu razvoja društvene kulture, događa se kvalitativni preokret u pogledu pravila koja regulišu odnose u okviru zajednice.

Jači, lukaviji i sposobniji članovi te zajednice postepeno potčinjavaju sebi slabije članove. Društvo se dijeli na slojeve i to vladajući sloj i sloj kojim se vlada. Vladajući

sloj nameće potčinjenim pravila o životu i radu. Nastaje **pravo**.

Za razliku od autonomnih društvenih pravila, nova pravila koja nastaju u novim društvenim okolnostima, te imaju novi kvalitet, nazivaju se heteronomnim pravilima. O značaju nastanka tih pravila govori činjenica da su se i danas zadržali njihovi tadašnji nazivi (ius, directum, pravo).

U početku, nastanak heteronomnih – pravnih pravila, čiju primjenu osigurava država kao instrument u rukama vladajućeg sloja, se svodio na pretvaranje običaja i moralnih normi u pravne norme. Država je određivala sankciju dotadašnjim društvenim pravilima dajući im na jednostavan način obvezujuću snagu i pravni karakter. U tom trenutku, nije bilo zakonodavne djelatnosti niti stvaranja normi u današnjem smislu.

Kasnije, nastaju pravne norme i kao svjesno stvaranje novih pravila.

Bio je to revolucionaran korak u stvaranju prava i pravnog normiranja.

Dosta rano se javljaju i pisane pravne norme. Među prvim je bio zakon grada Esnuna, pisan klinopisom, oko 1930. godine prije naše ere i tzv. Hamurabijev zakon iz 1697. godine prije naše ere, te zakon XII ploča iz sedmog vijeka prije Hrista u kojem je kodifikovano Rimsko gradsko pravo.

Ukoliko bismo htjeli pratiti opšti razvoj prava, odnosno pravnog normiranja, u najvećem bi se moglo konstatovati da taj razvoj ide od harizmatskog otkrivanja prava od strane pravnih prvaka, preko empirijskog stvaranja prava od strane honorata prava (prema M. Veberu honorati su ugledni ljudi koji obavljaju poslove bez naknade kao sporedno zanimanje), do nametanja prava od strane političke

(svjetovne) odnosno teokratske vlasti, sve do savremenog sistematskog stvaranja i ozakonjenja prava.

Ispravna je konstatacija M.Vebera da je stvaranje prava u dugom vremenskom periodu bila aktivnost pojedinaca zainteresovanih za pravo, ali je isto tako bitno naglasiti da je i tada i sada pravo stvarano pod snažnim uticajem nosilaca političke vlasti.

Doprinos objašnjenju nastanka i razvoja prava dala je i marksistička nauka.

Nastanak prava opravdava se potrebom da se na jednom veoma niskom stepenu razvoja društvenog razvoja, posebno u sferi proizvodnje i razmjene proizvoda, međusobni odnosi obuhvate opštim pravilima. Ta pravila, prvobitno običajna, ubrzo postaju zakon, a sa zakonom neminovno nastaju i vlast i država kojima je povjereno završavanje tih zakona. Razvija se i jedna posebna djelatnost – zakonodavstvo.

Marksisti izvode zaključak da je normiranje društvenih odnosa nasatalo prije nastanka države i to kao stvaranje društvenih (nepravnih) pravila. Pojavom države ta pravila postaju pravna, odnosno zakon.

Danas možemo konstatovati da se u svakodnevnom životu odvija na hiljade različitih odnosa među ljudima i njihovim asocijacijama. Većina njih nisu pravno normirani. **Koji će se odnosi pravno uređivati**, najvažnije je pitanje. To je uvijek stvar političke odluke nosilaca vlasti u datom trenutku.

Ukoliko bismo htjeli biti objektivni to pitanje nikad ne bi smjelo biti stvar voluntarizma i ideologije već prethodne naučne analize i utvrđivanja stvarne potrebe da se određeni društveni odnosi pravno regulišu.

Dolazimo do zaključka da je pravno normiranje jedan od najsloženijih i najodgovornijih zadataka države i njenih organa. Nažalost tom poslu se ni u prošlosti, a ni danas nije pridavao neophodan značaj.

Posljedica je niz negativnosti u pravnom sistemu, ali i u političkim i ukupnim društvenim odnosima.

Jedan od uzroka naprijed rečenog, ali i posljedica, je činjenica da se pravno normiranje kao naučna disciplina značajnije razvija tek u drugoj polovini 20.og vijeka.